

ГЭР БҮЛИЙН ХҮЧИРХИЙЛЭЛТЭЙ ТЭМЦЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ САЙЖРУУЛАХ ЗАРИМ АСУУДАЛ

О.Отгонтуяа

ХСИС-ийн ЭЗНУС-ийн Эрх зүйн онолын тэнхимийн
ахлах багш, цагдаагийн ахмад, хууль зүйн магистр

Товч агуулга

2004 оны 05 дугаар сарын 13-ны өдөр 5 бүлэг, 20 зүйлтэйгээр 2005 оны 05 дугаар сарын 01-ний өдрөөс дагаж мөрдөхөөр батлан хэрэгжүүлж байгаа хуулиар гэр бүлийн хүчирхийллийг хүний эрхийн зөрчилд тооцон хүчирхийлэл үйлдэгчид зохих хариуцлага хүлээлгэхээр анх удаа хуульчилан тогтоосон билээ. Иймд Монгол Улсад гэр бүл, жендэрт суурилсан хүчирхийлэлтэй холбоотой хууль, бодлогын баримт бичгийг хэрэгжүүлэх, хүчирхийлэлд өртсөн хүмүүсийн бүртгэл, мэдээллийн тогтолцоо боловсронгуй бус, хохирогчдод гэм хор, сэтгэл санаа, хууль эрх зүй, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээ үзүүлэх, гэр бүл дэх хүчирхийлэлтэй тэмцэх ажлыг хууль сахиулах бүх түвшинд эрчимжүүлэх нийгмийн хэрэгцээ, шаардлага илүү их байгааг товч үзлээ.

Түлхүүр үг

Гэр бүл, гэр бүлийн хүчирхийлэл, гэр бүлийн гишүүн, гэр бүлийн хамаарал бүхий хүн

Үндсэн хэсэг

Нийгэмд гэр бүлийн хүчирхийллийн талаар янз бүрийн байр суурь, хандлага байгаа ба үүнийг өөр өөрсдийн үзэл бодлоор тайлбарлаж байна.

Гэр бүлийн хэвийн харилцааг хангах, хамгаалах бодлого төрийн бодлогын хамгийн чухал асуудлуудын нэгэнд зүй ёсоор тооцогддог төдийгүй монголчуудын “Төрийн хэлхээ өрх гэр, төрлийн хэлхээ эцэг, эх” гэж хэлдэг нь өргөн, гүн утга агуулгатай ойлголттой аж¹.

НҮБ-аас гаргасан Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай загвар хуульд Гэр бүлийн хүчирхийлэл гэдгийг “Гэр бүл болон ойр дотны харилцаатай этгээд буюу этгээдүүд, бэлгийн харилцааны шинж бүхий үндэслэлээр үйлдэгдсэн бие махбодь, сэтгэл зүйн болон бэлгийн харилцааны шинжтэй хэл амаар доромжлох, айлган заналхийлэхээс эхлээд бие махбодид хүнд гэмтэл учруулах, хулгайлах, бэртээж гэмтээхээр заналхийлэх, айлган сүрдүүлэх, албадах, мөрдөн мөшгөх, орон байранд нь хүчээр болон хууль бусаар орох, шатаах, өмч хөрөнгийг устгах, хүчээр гэр бүл болох, инж сүй буюу төлөөстэй холбоотой хүчирхийлэл, бэлгэ эрхтэнг бэртээж гэмтээх, биеийг нь хүчээр үнэлүүлэх замаар ашиг олох, гэрийн үйлчлэгчийг хүчирхийлэх зэрэг хүчирхийллийн шинжтэй бүх үйлдэл, тийм үйлдэл хийх оролдлого”-ыг хэлнэ хэмээн гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөх магадлалтай субъектүүд, гэр бүлийн хүчирхийллийн төрөл, хэлбэрүүдийг тусгасан билээ².

Гэр бүлийн хүчирхийлэл, түүний эрх зүйн зохицуулалтын талаар төрөөс тодорхой бодлого, хөтөлбөр, эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх талаар багагүй ажлыг хийж гүйцэтгэсэн билээ. Үүнд:

- Жил бүрийн 5 дугаар сарын 15-ны өдрийг Гэр бүлийн өдөр болгон тэмдэглэн өнгөрүүлж байхаар шийдвэрлэсэн
- 2004 оныг Гэр бүлийн жил болгон зарласан
- 2003 онд “Монгол Улсын төрөөс гэр бүлийн хөгжлийн талаар баримтлах бодлого” хөтөлбөр
- 2005 онд “Хүн худалдах, ялангуяа хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн бэлгийн мөлжлөгийн зорилгоор ашиглахаас хамгаалах” Үндэсний хөтөлбөр
- 2007 онд “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх” Үндэсний хөтөлбөр
- 2004 онд Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль

¹О.Амарсайхан, О.Отгонтуяа, “Монгол Улсын Гэр бүлийн хууль, түүний хэрэгжилт”, УБ, 2009 он, 6 дахь тал

²Нэгдсэн үндэсний байгууллага, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай загвар хууль, зөвлөмж

- 2016, 2017 онд Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль (шинэчилсэн найруулга)
- 2016 онд Эрүүгийн хууль, Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн холбогдох зүйлийг нэмсэн.
- 2017 онд Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хууль, Цагдаагийн албаны тухай хууль
- 2006 онд “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай” Улсын дээд шүүхийн тогтоол
- ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрийн тушаалаар Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх урьдчилан сэргийлэх хэлтсийг анх удаа шинээр байгуулсан
- ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 03 дугаар сарын 13-ны өдрийн тушаалаар ЦЕГ-ны урьдчилан сэргийлэх хэлтэстэй нэртэйгээр өөрчлөгдөн байгуулагдан Хүүхэд, гэр бүл хариуцсан ахлах мэргэжилтэнтэйгээр үйл ажиллагаа явуулж байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн талаар манай улс Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт, Эдийн засаг, нийгэм соёлын эрхийн тухай олон улсын пакт, Эмэгтэйчүүдийг алагчилах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенц, Эхчүүдийг хамгаалах тухай Олон Улсын Хөдөлмөрийн Байгууллагын 103 дугаар конвенц, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц зэрэг³ олон улсын гэрээг соёрхон баталж, нэгдэн орсноор үндэсний хууль тогтоомжийн нэгэн адил үйлчилж байна.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд “**гэр бүлийн хүчирхийлэлд** эхнэр, нөхөр, гэр бүлийн бусад гишүүн, хамтран амьдрагч, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, тэдгээрийн асрамж, хамгаалалтад байгаа этгээд, тухайн гэр бүлд хамт амьдарч байгаа этгээд, тусдаа амьдарч байгаа төрүүлсэн, үрчлэн авсан хүүхэд, төрсөн, үрчлэн авсан эцэг, эх, ах, эгч, дүү, гэрлэлтээ цуцлуулсан эхнэр, нөхөр, хамтран амьдарч байсан, хамтран амьдарч байгаагүй ч гэр бүлийн харилцаатай байсан, дундаасаа хүүхэдтэй этгээд нь дээрх этгээдүүдийн сэтгэл санаанд дарамт учруулах, эдийн засаг, бэлгийн эрх чөлөө, бие махбодод халдсан үйлдэл, эс үйлдэхүйг хамааруулан ойлгох ба 2017 оны 05-р сарын 11-ний өдөр батлагдаж 2017 оны 07-р сарын 01-ний өдрөөс дагаж мөрдсөн Зөрчлийн тухай хууль, 2015 оны 12-р сарын 03-ны өдөр батлагдсан 2017 оны 07-р сарын 01-ний өдрөөс дагаж мөрдсөн Эрүүгийн хуулиар гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх зөрчил, гэмт хэрэг гэж нарийвчлан тогтоосон билээ.

Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх захиргааны зөрчил, гэмт хэрэгтэй тэмцэх үндсэн чиг үүргийг хэрэгжүүлж буй Цагдаагийн байгууллага, албан хаагч нь уг ажиллагаанд дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлж байна⁴. Үүнд:

1. Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгч, хохирогчийн талаархи бүртгэл хөтлөх, мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлж, ашиглах
2. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой мэдээллийг хүлээн авч, шаардлагатай тусламж, зөвлөгөө өгөх, холбон зуучлах утас 24 цагаар ажиллуулах
3. Тодорхой нутаг дэвсгэр хариуцсан хүүхэд, гэр бүл хариуцсан нэгжийг байгуулах
4. Баривчлах, албадан сургалтад хамруулах шийтгэл хүлээсэн этгээдэд зан үйлд нөлөөлөх сургалтыг зохион байгуулах
5. Хохирогч, түүний гэр бүлийн гишүүдийн аюулгүй байдлыг шалгах, хуульд заасан журмын дагуу аюулын зэргийн үнэлгээ хийж, түүнийг үндэслэн хохирогчийг нэг цэгийн үйлчилгээний төв, түр хамгаалах байранд хүргэх, боломжтой бол төрөл, садан, ойр дотны хүний түр хамгаалалтад өгөх
6. Хүчирхийлэл үйлдэгчид хүчирхийлэл үйлдэх, согтууруулах ундаа хэрэглэхийг зогсоохыг шаардах
7. Аюулын зэргийн үнэлгээ хийх
8. Аюулын зэрэг өндөртэй, эсхүл хүүхэд хүчирхийлэлд өртсөн бол хохирогч зөвшөөрөл өгсөн эсэхийг үл харгалзан сум, баг, хорооны нийгмийн ажилтанд мэдэгдэх

³“Төрийн мэдээлэл” эмхтгэл, Тусгай дугаар, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, I, II боть

⁴Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль, “Төрийн мэдээлэл” сэтгүүл, 2017 он, №5

9. Хохирогчид хуульд заасан эрх, үүргийг нь тайлбарлаж, түүнд үзүүлэх үйлчилгээний талаархи мэдээллийг бичгээр өгөх
10. Хохирогчийн эрхийг хангах арга хэмжээ авах
11. Шаардлагатай бол хүчирхийлэл үйлдэгчийг баривчлах
12. Галт зэвсэг, хүчирхийлэл үйлдэхэд ашигласан зэвсэг, зэвсгийн чанартай зүйлийг хураан авах
13. Нэг цэгийн үйлчилгээний аюулгүй байдалд хяналт тавих зэрэг

Цагдаагийн байгууллага, албан хаагч нь гэр бүлийн хүчирхийллийн хүрээнд дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээр хуульчилсан⁵. Үүнд:

- Зөрчлийн тухай хууль, Эрүүгийн хуульд заасан гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх зөрчил, гэмт хэрэгтэй тэмцэх⁶
- Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах⁷
- Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөж боллошгүй, өртсөн этгээдийн аюулгүй байдлыг хангах⁸
- Цагдаагийн байгууллага захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх

Дээрх хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1.4-т “эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн хараа хяналтгүй болсон хүүхдийн асуудлыг судалж шийдвэрлэхэд туслалцаа үзүүлэх” эрхийг тусгасан нь гэр бүлийн хүчирхийлэлд хүүхэд өртсөн байдлыг тогтоох, хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг илрүүлэх шалтгаан нөхцөлийг тогтоох чухал ач холбогдолтой заалт гэж дүгнэж болно.

Эрүүгийн хуулийн 11.7 дахь хэсэгт зааснаар Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэргийг тусгайлан хуульчилсан билээ.

Уг хуулийн дагаж мөрдсөнөөр хойш улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн талаар хэсэгчилэн авч үзвэл⁹

2018 оны эхний гурван дугаар сард 10753 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 56.5 хувиар өсч, гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 306 бүртгэгдэж, өмнөх оны мөн үеэс 83 хэргээр буюу 21.3 хувиар, бүх хэрэгт эзлэх хувийн жин 2.8 хувь болж, 2.8 нэгжээр тус тус буурсан байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 283 хэрэг буюу 92.5 хувийг хөнгөн, 23 хэрэг буюу 7.5 хувийг хүнд хэрэг эзэлж байна.

Эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэргийн төрлөөр нь тусгайлан авч үзвэл:

Хэргийн төрөл	Тоо	Хувь
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	5	1.6
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	276	90.2
Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх	84	27.5
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	24	7.9
Хүчиндэх гэмт хэрэг	19	6.2
Бэлгийн дур хүслээ ёс бусаар хангах гэмт хэрэг	2	0.7
Хүний халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	1	0.3

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн хэргийн 71 буюу 23.2 хувь нь согтуугаар, 18 буюу 5.9 хувь нь эмэгтэй, 4 буюу 1.3 хувь нь насанд хүрээгүй хүн оролцож үйлдэгдсэн байна.

⁵Цагдаагийн албаны тухай хууль, “Төрийн мэдээлэл” сэтгүүл, 2017 он, №8

⁶Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 10 дугаар зүйл

⁷Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 11 дүгээр зүйл

⁸Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 12 дугаар зүйл

⁹Цагдаагийн ерөнхий газар, 2018 оны 03 дугаар сар

Энэ төрлийн гэмт хэрэг гэр, орон сууцанд 271 буюу 88.6, гудамж талбайд 17 буюу 5.6, олон нийтийн газарт 7 буюу 2.3, аж ахуйн нэгжид 3 буюу 1.0, төрийн байгууллагад 1 буюу 0.3, нийтийн тээвэрт 1 буюу 0.3, бусад газар 6 буюу 1.9 хувь нь тус тус үйлдэгдсэн байна.

Нийт гэмт хэрэгт 9263 иргэн өртөж хохирсноос *гэр бүлийн хүчирхийлэлд* 191иргэн өртөж хохирсоны 91.2 хувь нь **эмэгтэй хүн** байна.

Насны байдал	Хүчирхийлэлд өртсөн иргэд		Хүчирхийлэлд холбогдогч	
Хүйс	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй
70 –аас дээш		3		
65-69		1		
60-64		1	1	
55-59	1	1	3	1
50-54		10	16	12
45-49	1	10	18	3
40-44	1	18	36	
35-39	2	30	42	
30-34	4	39	55	7
25-29	2	36	50	2
18-24	1	19	40	3
14-17		3	7	
8-13		4		
7 хүртэлх	3	1		

Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөгчдийн дотор эхнэр 99, хамтран амьдрагч 28 дагавар хүүхэд 7, нөхөр 24, төрсөн хүүхэд 5, төрсөн эцэг, эх 5, хадам эцэг, эх 2, төрсөн дүү 2, төрсөн ах, эгч 1, бусад 19 хүн байна.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлд холбоотой гэмт хэргийн улмаас 136 хүн гэмтэж, иргэдэд 73,5 сая төгрөгийн эд хөрөнгийн хохирол учирсан.

Нийт гэмт хэрэгт 2443 хүн сэжигтнээр тооцогдон шалгагдсаны 287 буюу 11.7 хувь нь гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсний улмаас шалгагдаж тэдний 43.6 хувь нь согтуугаар гэмт хэрэг үйлдэн бүртгэгдсэн байна.

Нийгмийн байдал	Өртсөн иргэд	Холбогдогч
Хоригдол		1
ТББ-ын ажилтан	7	5
Малчин	8	30
Сурагч, оюутан	8	6
Хувийн хэвшлийн байгууллагын ажилтан	20	25
Төрийн албан хаагч	21	12
Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч	35	54
Ажилгүй	92	154
Боловсролгүй		8
Бага боловсролтой		22
Суурь боловсролтой		54
Бүрэн дунд боловсролтой		147
Тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой		9
Дээд боловсролтой		47

Улсын хэмжээнд 2018 оны эхний 3 сард бүртгэгдсэн зөрчлийн талаар тусгайлан авч үзвэл¹⁰:

¹⁰Цагдаагийн ерөнхий газар, 2018 оны 03 дугаар сар

323,049 захиргааны зөрчил бүртгэгдсэний 930 буюу 0.3 хувь нь гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдэж, зөрчил гаргасан 9 хүнд 1.220.000 төгрөгөөр торгох, 921 хүнд баривчлах шийтгэлийг ногдуулсан байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн зөрчлийн 92.9 хувь нь гэр, орон сууцанд, 2.9 хувь нь олон нийтийн газарт, 2.6 хувь нь гудамж талбайд, 0.4 хувь нь аж ахуйн нэгжид, 0.2 хувь нь төрийн бус байгууллагад, 1.0 хувь нь бусад газарт тус тус үйлджээ.

Хүчирхийлэгч үйлдэгч	Тоо	Хувь
Нөхөр	549	65.3
Хамтран амьдрагч	95	11.3
Төрсөн эцэг	17	2.0
Төрсөн ах	12	1.4
Төрөл, садангийн хүн	10	1.2
Хойд эцэг	9	1.1
Төрсөн эгч	4	0.5
Хүргэн ах	3	0.4
Хүргэн дүү	3	0.4
Бусад этгээд	139	16.5

Дүгнэлт

“Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа” сэдвийн хүрээнд дараах санал, зөвлөмжийг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Гэр бүлийн хүчирхийллийн мөн чанар, илрэх хэлбэр, хор уршигийн талаар иргэдэд мэдээлэх ажлыг тодорхой үе шаттайгаар мэргэжлийн баг бүрдүүлэн зохион байгуулах.

2. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1 дэх хэсэгт, зааснаар Монгол Улсын иргэн нь Үндсэн хууль, бусад хуулийг дээдлэн хүндэтгэн, сахин биелүүлэх үндсэн үүрэгтэй бөгөөд Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.2 дахь хэсэгт зааснаар хуульд өөрөөр заагаагүй бол иргэн, хуулийн этгээд гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгдсэн, эсхүл үйлдэгдэж болзошгүй нөхцөл байдлын талаар цагдаагийн байгууллагад мэдээлэл өгч болохоор хуульчилсан билээ. Иймд иргэн бүр Үндсэн хууль заасан үүргээ биелүүлэн хүчирхийлэгч нь хохирогч этгээдээ өөрийн эрхшээлдээ байлгадаг, даамжирсан, эргэх холбоонд оршсоор байдаг, сэтгэл зүйн гүн хямралд оруулдаг, нууц шинжтэй чимээгүй тахал болох хүчирхийллийг харьяалах цагдаагийн байгууллага харгалзахгүйгээр мэдээлдэг байх.

3. Дуудлага шалгах цагдаагийн албан хаагч нь гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх захиргааны зөрчил, гэмт хэргийн талаарх дуудлага, мэдээллийг цаг алдалгүй шуурхай шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий аюулын зэргийн үнэлгээг тодорхой хугацаанд нөхцөл байдлыг үнэлэн хийх бөгөөд Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журмын код 208-д заасан шаардлагын дагуу илтгэх хуудсыг бичих бөгөөд аюулын зэргийн үнэлгээнд асуултын хариултад хамаарагдахгүй нөхцөл байдал бий болсон бол тодорхой, дэлгэрэнгүй дурдах. Хүчирхийлэгчийн үйлдэл нь захиргааны зөрчил, гэмт хэргийн шинжтэй бол хэргийн бодит байдлыг үнэлгээ анхны нотолгоо юм.

4. Түр хамгаалах байр, нэг цэгийн үйлчилгээг байгуулан ажиллуулах

5. Иргэний хуулийн 129 дүгээр зүйлийн 129.1 дэх хэсэгт заасан гэр бүлийн хамтран өмчлөх дундын эд хөрөнгөөс гишүүнд ногдох хэсгийг тодорхойлоход “Хуваарьт болон дундын эд хөрөнгө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан үйлдлээр шийтгэгдсэн бол” гэж нэмэлт оруулах